

พระพุทธศาสนากับการเมืองและสันติภาพ

มนุษย์ไม่อาจอยู่โดดเดี่ยวตามลำพัง จำเป็นต้องรวมกันอยู่เป็นสังคม เป็นกลุ่มก้อน ดังนั้นจำเป็นต้องจัดระบบในการอยู่ร่วมกัน โดยจะต้องมีฝ่ายปกครอง และอยู่ภายใต้การปกครอง ซึ่งไม่ว่าการปกครองจะเป็นลักษณะใดก็ตามถือว่าเป็น “การเมือง” การเมืองจึงเป็นเรื่องของการปกครอง ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับผู้ที่อยู่ภายใต้การปกครองจะผูกมัดสมาชิกทั้งหมดในสังคม

หลักการปกครองของพระพุทธศาสนา มีประเด็นสำคัญที่นำศึกษาและควรนำมาประพจน์ปฏิบัติเป็นอย่างยิ่ง กล่าวคือ

พระพุทธศาสนาได้อุบัติขึ้นมาในช่วงที่มนุษย์ถูกกดขี่อธรรม มีการถือชั้นวรรณะ เป็นการจำกัดสิทธิ และหน้าที่ของมนุษย์ ยังผลให้เกิดความเหลื่อมล้ำต่ำสูง ไม่เท่าเทียมกันในสังคม โดยเฉพาะสังคมชนชั้นของอินเดียในสมัยนั้น ได้ตกอยู่ภายใต้การปกครองของชนชาติอริยกะ ซึ่งเป็นผู้ผูกขาดอำนาจแต่เพียงฝ่ายเดียว จนกระทั่งพระพุทธองค์ได้อุบัติขึ้นในโลก ทรงปฏิเสศการถือชั้นวรรณะทั้ง 4 คือ พราหมณ์ กษัตริย์ แพศย์ ศูทร ด้วยการยึดถือหลัก “อาहुโส” เป็นประการสำคัญ (ประสิทธิ์ จันรัตน, 2539 : 3)

ประเด็นที่ยกมาจะเห็นได้ว่า การเมืองและสันติภาพเป็นสิ่งที่พระพุทธองค์ให้ความสำคัญที่จะปลดปล่อยมนุษย์ให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ทรงต่อสู้กับแนวทางการปกครองที่ถือชั้นวรรณะ การเอาเปรียบซึ่งกันและกัน มาสู่ความเสมอภาคกันและมีเสรีภาพในการดำรงชีวิตพระพุทธศาสนาจึงมีแนวทางและหลักการที่จะนำพาชาติบ้านเมืองให้บรรลุเป้าหมายที่สงบสุขมีสันติอย่างแท้จริง โดยให้ฝ่ายปกครองและสมาชิกของสังคมนั้น ๆ หรือประเทศชาตินั้น ๆ ได้ประพจน์ปฏิบัติธรรมตามแนวทางที่จะช่วยพยุงบ่มอวยรดปลอดภัยให้เกิดแก่ชาติบ้านเมืองเป็นอันดับแรก จะเป็นสภาพเชื้อให้สมาชิกทุกคนในประเทศนั้นมีวิถีชีวิตที่ดีขึ้น และมีจิตใจมุ่งไปสู่ความบริสุทธิ์หลุดพ้นได้ด้วย

การเมืองในโลกเป็นเรื่องของการแบ่งสรรผลประโยชน์และอำนาจ จึงจำเป็นต้องสะสมผู้คน พวกพ้อง เงินทอง ข้าวของ แม้กระทั่งอาวุธยุทธโธปกรณ์ต่าง ๆ เพราะหากตกลงกันด้วยดีไม่ได้ ก็ต้องข่มขู่ด้วยวิธีการที่รุนแรงไปตามลำดับ จนกระทั่งการสู้รบขนาดเล็กไปจนถึงสงครามขนาดใหญ่ลามไปทั่วโลก การเมืองทางโลกจึงเป็นการแสดงพลังอำนาจทุก ๆ วิถีทางเพื่อจะได้เหนือคู่ต่อสู้ อันจะทำให้สามารถแย่งชิงผลประโยชน์ในสัดส่วนที่มากกว่าคนอื่น เพราะเหตุแห่งการมีกำลังอำนาจมากกว่าคนอื่น

พระพุทธศาสนากลับมีแนวคิดตรงข้ามกับการแสวงหาอำนาจที่มากกว่าผู้อื่น แต่มุ่งเน้นในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ดังท่านองค์ดาไลลามะ ผู้นำพุทธศาสนาของทิเบต ได้กล่าวว่า

มวลมนุษยชาติที่ถือกำเนิดเกิดมาบนโลกใบนี้ย่อมถือว่าเป็นสมาชิกของครอบครัวเดียวกัน คือครอบครัวโลกมนุษย์ และเช่นเดียวกับสมาชิกทั้งหลายของครอบครัวทั่วไปครอบครัวหนึ่ง เราจึงมีบุคลิกภาพที่ไม่เหมือนกัน พร้อมกับความแตกต่างทางด้านบุคลิกภาพนั้น เราจึงมีความแตกต่างกันทางด้านสติปัญญา ความสนใจ และวัฒนธรรมประเพณีตามมา แต่ถึงเราจะมีความแตกต่างกันอย่างไร เราก็ยังเป็นมนุษย์ผู้หนึ่งเช่นเดียวกับเพื่อนมนุษย์คนอื่น ๆ กล่าวคือ เราต้องการความสุขและเกลียดความทุกข์ความเจ็บปวด และที่สำคัญคือเราต่างมีสิทธิเสรีภาพในการที่จะแสวงหาความสุขและหลีกเลี่ยงความทุกข์เท่ากัน

วัตถุประสงค์ของพระพุทธศาสนาก็เพื่อรับใช้และเอื้อประโยชน์แก่มนุษยชาติ ตามทัศนะของชาวพุทธ การพยายามทำให้คนอื่นกลับใจหันมานับถือศาสนาพุทธไม่ใช่เป็นภารกิจอันสำคัญอะไร และไม่สามารถเทียบเท่าได้กับการบำเพ็ญประโยชน์ให้กับมนุษยชาติ พระพุทธองค์ทรงอุทิศพระองค์เป็นแบบอย่างให้พุทธศาสนิกชนได้เห็นถึงความเป็นผู้มีเมตตาธรรม และความอดทน ในการบำเพ็ญประโยชน์ให้กับชาวโลกอย่างเสียสละ พระพุทธองค์ให้ช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์เป็นสำคัญ ถ้าเรามีความสามารถช่วยเหลือได้ แต่ถ้าไม่สามารถช่วยได้ เราก็อย่าเบียดเบียนเขา

หัวใจของพระพุทธศาสนา คือ สันติภาพภายในตัวของมนุษย์ ถ้าเรามีสันติหรือความสงบในหัวใจ เราก็สามารถต่อสู้กับปัญหาภายนอกได้ ด้วยความสุขุมรอบคอบและด้วยปัญญา เราจะเป็นคนที่รับมือปัญหาพระพุทธศาสนาสอนให้เรารักกัน มีความเมตตากรุณาต่อกัน มีความอดทน ไม่เบียดเบียนกัน และคำสอนที่สำคัญที่ทำให้เรามีสันติภาพภายในก็คือหลักของอหิขิตปจยตาที่สอนว่า “สรรพสิ่งอิงอาศัยกันและกันตามเหตุปัจจัยปรุงแต่ง”

จะเห็นได้ว่าพระพุทธศาสนามุ่งเน้นสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขแต่การจะอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขนั้น สมาชิกของสังคมจะต้องร่วมกันให้เกิดการปกครองที่ดี ดังคำกล่าวของพระธรรมปิฎกที่ว่า สมาชิกของรัฐผู้มีส่วนร่วมให้เกิดการปกครองที่ดี โดยเฉพาะคนในสังคมประชาธิปไตย พึงรู้หลักปฏิบัติดังนี้

ก. **รู้หลักอธิปไตย** คือ รู้หลักความเป็นใหญ่ที่เรียกว่า อธิปไตย 3 ประการ ดังนี้

1. **อัตตอธิปไตย** ถือตนเป็นใหญ่ คือ ถือเอาตนเอง ฐานะ ศักดิ์ศรี เกียรติภูมิ ของตนเป็นใหญ่ ฝ่ายที่เป็นกุศลในด้านนี้คือ การเว้นจากการทำความชั่ว มุ่งทำความดีด้วยการเคารพตนเอง

2. **โลกาธิปไตย** ถือโลกเป็นใหญ่ คือ ถือความนิยมของชาวโลกเป็นใหญ่ หวั่นไหวไปตามเสียงนิทา สรรเสริญ เป็นต้น ฝ่ายที่เป็นกุศลได้แก่ เว้นจากการทำชั่ว มุ่งทำความดีด้วยการเคารพเสียงของชนหมู่มาก

3. **ธรรมาธิปไตย** ถือธรรมเป็นใหญ่ คือ ถือหลักการ ความจริง ความถูกต้อง ความดีงาม เหตุผลเป็นใหญ่ กระทำด้วยการคำนึงถึงสิ่งที่ได้ศึกษา ได้ตรวจสอบข้อเท็จจริง และยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น การรู้จักพิจารณาอย่างถ่องแท้ ตามกำลังสติปัญญา และมุ่งคิดพิจารณาด้วยความบริสุทธิ์ใจ เป็นไปโดยชอบธรรม และเพื่อความดีงาม ตามหลักโดยทั่วไปได้แก่ การรู้จักเคารพหลักการ กฎ ระเบียบ กติกา และข้อบังคับทางสังคมหรือองค์กรนั้น ๆ ดังนั้นหากเราต้องการถือเอาความถูกต้องเป็นใหญ่ จะต้องยึดหลักของธรรมาธิปไตย โดยมีได้ถือตนหรือถือโลกเป็นใหญ่

ข. **มีส่วนร่วมในการปกครอง โดยปฏิบัติตามหลักการร่วมรับผิดชอบที่จะช่วยป้องกันความเสื่อม นำไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองโดยส่วนเดียว ที่เรียกว่า อบริหานิยธรรม 7 (condition of welfare)**

อบริหานิยธรรมนี้เป็นหลักธรรมสำหรับใช้ในการปกครอง เพื่อป้องกันมิให้การบริหารหมู่คณะเสื่อมถอย แต่กลับเสริมให้เจริญเพียงส่วนเดียว สามารถนำไปใช้ได้ทั้งหมู่ชนและผู้บริหารบ้านเมือง ดังนี้คือ

1. **หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์** เป็นการประชุมพบปะปรึกษาหารือกิจการงานต่าง ๆ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน และหาแนวทางแก้ไขปัญหาดังต่าง ๆ ร่วมกันโดยสม่ำเสมอ

2. **พร้อมเพรียงกันประชุม** เลิกประชุม และทำกิจกรรมร่วมกันเป็นการประชุมและการทำกิจกรรมทั้งหลายที่พึงกระทำร่วมกัน หรือพร้อมเพรียงกันลุกขึ้นป้องกันบ้านเมือง

3. **ไม่บัญญัติ หรือลบล้างข้อบัญญัติต่าง ๆ** เป็นการไม่เพิกถอน ไม่เพิ่มเติม ไม่ละเมิดหรือวางข้อกำหนดกฎเกณฑ์ต่าง ๆ อันมิได้ตกลงบัญญัติไว้ และไม่เหยียบย่ำล้มล้างสิ่งที่ตกลงวางบัญญัติไว้แล้ว ถือปฏิบัติมั่นอยู่ในบทบัญญัติใหญ่ที่วางไว้เป็นธรรมเนียม

4. **ให้ความเคารพและรับฟังความคิดเห็นของผู้ใหญ่** ผู้ใหญ่เป็นผู้มีประสบการณ์ยาวนาน ดังนั้นเราต้องให้เกียรติ ให้ความเคารพนับถือ และรับฟังความคิดเห็นของท่านในฐานะที่เป็นผู้รู้และมีประสบการณ์มามาก

5. **ไม่ข่มเหงสตรี** เป็นการให้เกียรติและคุ้มครองสตรี มิให้มีการกดขี่ข่มเหงรังแก

6. **เคารพบูชาสักการะเจดีย์** คือการให้ความเคารพศาสนสถาน ปูชนียสถาน อนุสาวรีย์ ประจำชาติ อันเป็นเครื่องเตือนความจำ ปลุกเร้าให้เราทำความดี และเป็นที่ยอมรับของชุมชน ไม่ละเลยพิธีเคารพบูชาอันพึงทำต่ออนุสรณ์สถานที่สำคัญเหล่านั้นตามประเพณีที่ดำรงมา

7. **ให้การอารักขาพระภิกษุสงฆ์หรือผู้ทรงศีล** เป็นการจัดการให้ความอารักขา บำรุง ค้ำครอง อันชอบธรรม แก่บรรพชิต ผู้ทรงศีลทรงธรรมบริสุทธฺิ ซึ่งเป็นหลักใจและเป็นตัวอย่างทางศีลธรรมของประชาชน เต็มใจต้อนรับและหวังให้ท่านอยู่โดยผาสุก

นอกจากนี้ยังมีหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่มุ่งเน้นสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ยกตัวอย่างเช่น

หลักสาราณียธรรม

สาราณียธรรม หมายถึง ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความให้ระลึกถึง หมายถึง มีความปรารถนาดีต่อกัน เชื้อเพื่อเกื้อกูลกัน ดังนี้

1. **เมตตา** ได้แก่ การเข้าไปตั้งกายกรรมประกอบด้วย เมตตา นั่นคือ การอยู่ด้วยกันด้วยการกระทำดีต่อกัน ไม่เบียดเบียนทำ

ร้ายกัน ไม่ก่อสงคราม แต่มุ่งเน้นการสร้างความร่วมมือกัน เพื่อความผาสุกของมวลมนุษย์ เป็นต้น

2. **เมตตาวัจกรรม** ได้แก่ การเข้าไปตั้งวจกรรมประกอบด้วยเมตตา คือใช้หลักการพูด โดยการเจรจาให้เข้าใจกัน ไม่กล่าวร้ายเสียดสีกัน เป็นต้น

3. **เมตตาภินิหารกรรม** ได้แก่ การเข้าไปตั้งมโนกรรมประกอบด้วยเมตตา คือการไม่คิดทำร้ายซึ่งกันและกัน มีความซื่อสัตย์เคารพในความคิดเห็นซึ่งกันและกัน มีจิตเมตตาต่อกัน เป็นต้น

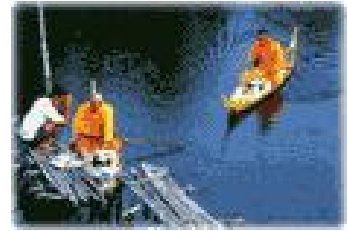
4. **แบ่งปันผลประโยชน์**ที่ได้มาด้วยความชอบธรรมแก่เพื่อนมนุษย์ ได้แก่ การแบ่งปันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทั้งในด้านอาหาร เครื่องอุปโภคบริโภคเครื่องมือการเกษตร ตลอดจนวิทยาการความรู้ต่างๆให้แก่เพื่อนมนุษย์รวมถึงตลอดถึงการรู้จักใช้ทรัพยากรธรรมชาติร่วมกัน ไม่ทำลายระบบนิเวศสิ่งแวดล้อมที่ก่อให้เกิดผลกระทบมวลมนุษย์ เป็นต้น

5. **รักษาความประพฤติ(ศีล)** เสมอกัน ได้แก่ การดำเนินนโยบายต่าง ๆ ต้องเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับมติสากลหรือหลักการขององค์การสหประชาชาติหรือองค์การระหว่างประเทศไม่ฝ่าฝืนมติหรือหลักการนั้นอันจะก่อให้เกิดความหวาดระแวง ไม่ไว้นื้อเนื้อเชื้อใจกัน

6. **มีความเห็นร่วมกัน** ไม่วิวาทเพราะมีความเห็นผิดกัน ได้แก่ การอยู่ร่วมกันจะต้องยอมรับในกฎ กติกาทางสังคมที่กำหนดไว้ ไม่กระทำความเสมือนว่าเป็นการฝ่าฝืนมติของสังคมโลก ไม่เอารัดเอาเปรียบกัน หรือข่มเหงกีดกันผู้อื่น มีแต่จะสร้างความเดือดร้อนให้แก่ตนเองและสังคมที่ **หลักสังคหวัตถุ 4**

สังคหวัตถุ 4 แปลว่า เครื่องยึดเหนี่ยว มีความหมายว่า คุณธรรมเหล่านี้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจ

ของผู้อื่นไว้ได้ คือ เป็นเครื่องก่อให้เกิดความสามัคคีกลมเกลียวสนิทสนมยิ่ง ๆ ขึ้นและผูกพันให้มั่นคงตลอดไป ซึ่งมีดังต่อไปนี้

1. **ทาน** แปลว่า การให้ หมายถึง การแบ่งให้ เกลี้ยให้ บัณฑิตให้ เพื่อแสดง อหยาศัยไมตรี ผู้สามัคคีกันไว้ เช่น เมื่อเพื่อนมนุษย์ถูกภัยพิบัติ เราก็ควรส่ง อาหาร สิ่งของ ยารักษาโรคไปให้ตามกำลังความสามารถของเราหรือเพื่อน มนุษย์เป็นปกติสุขเราก็แบ่งปันให้ความรู้วิทยากร เงินทุนเครื่องมือทำการเกษตร เป็นต้น

2. **ปิยวาจา** แปลว่า เจรจาอ่อนหวาน หมายถึง พูดคำที่สุภาพ อ่อนโยนและเป็นคำที่มีประโยชน์ที่ ผู้ฟังได้ฟังแล้วชื่นใจ สบายใจเห็นประโยชน์ในคำพูดนั้น

3. **อรรถจริยา** แปลว่า ประพฤติประโยชน์ หมายความว่า การบำเพ็ญตนให้เป็นคนมีประโยชน์ต่อ ผู้อื่น ได้แก่ การไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่เพื่อนมนุษย์ และไม่นิ่งดูตายเมื่อผู้อื่นขอความช่วยเหลือ การ สนับสนุนในสิ่งที่เห็นว่าถูกต้องดีงาม เป็นประโยชน์ต่อประชาคมโลกโดยรวมและการชักนำให้นำนานประเทศ ที่มีนโยบายที่ผิดพลาดที่มุ่งแสวงหาอำนาจผลประโยชน์หรือเป็นภัยต่อความสงบสุขของโลก ให้หันมา มีนโยบายหรือทิศทางที่ถูกต้องชอบธรรม เพื่อความสงบสุขของมนุษยชาติได้

4. **สมานัตตา** แปลว่า ความเป็นคนมีตนสม่ำเสมอ หมายความว่า ไม่ถือตัว คือไม่หยิ่งจองหองใน เมื่อได้ดีมีฐานะ ซึ่งได้แก่ การให้ความนับถือเพื่อนมนุษย์ ผู้มีฐานะศักดิ์ศรีเท่าเทียมกับตน ไม่ดูหมิ่นเหยียดหยามบุคคลที่ด้อยกว่าตน เป็นต้น

หลักพรหมวิหาร 4

พรหมวิหาร หมายถึง หลักความประพฤติที่ประเสริฐบริสุทธิ์ หรือธรรมที่ต้องมีไว้เป็นหลักในใจและ ควบคุมความประพฤติ จึงจะชื่อว่าดำเนินชีวิตหมดจด และปฏิบัติตนต่อมวลมนุษยชาติ และสรรพสัตว์ ทั้งหลายโดยชอบธรรม มี 4 ประการคือ

1. **เมตตา** คือ ความรักใคร่ปรารถนาดีอย่างให้เพื่อนมนุษย์มีความสุข มีจิตอันแผ่ไมตรีและคิดทำ ประโยชน์แก่มนุษยชาติและสรรพสัตว์ทั้งหลายโดยทั่วหน้า

2. **กรุณา** คือ ความสงสาร คิดช่วยให้พ้นทุกข์ ใฝ่ใจในอันที่จะปลดเปลื้องบำบัดความทุกข์ยาก เดือดร้อนของเพื่อนมนุษย์และสรรพสัตว์ทั้งหลาย

3. **มุทิตา** คือความยินดี ในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข มีจิตใจผ่องใสบันเทิง ประกอบด้วยอาการแช่มชื่นเบิกบานอยู่เสมอ ต่อมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายผู้ดำรงอยู่ปกติสุข พลอยยินดีด้วยเมื่อเขาได้ดีมีสุข เจริญอกงาม ยิ่งขึ้นไป

4. **อุเบกขา** คือ ความวางใจเป็นกลาง มีจิตใจเที่ยงตรง ไม่เอนเอียง ไม่เกิดอคติต่อเพื่อนมนุษย์และ สัตว์ทั้งหลาย

ในขณะเดียวกันพระมหากษัตริย์ ผู้ปกครองบ้านเมือง จะต้องมีความสมบัติ และข้อปฏิบัติ เพื่อให้บุคคลในรัฐ อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขได้ ผู้ปกครองรัฐจะต้องมีหลักปฏิบัติ โดยประกอบด้วยธรรมต่อไปนี้

ตนอาศัยอยู่ด้วย**หลักทศพิธราชธรรม**

ทศพิธราชธรรม คือ มีคุณธรรมของผู้ปกครอง หรือ ราชธรรม (ธรรมของพระราชา 10 ประการ ดังนี้

1. **ทาน** หมายถึง การให้ และแบ่งปันให้มวลประชา คือ บำเพ็ญตนเป็นผู้ให้ โดยมุ่งปกครองหรือทำงานเพื่อให้กับมวลประชา เอาใจใส่ จัดสรรสวัสดิการ การให้การสงเคราะห์ อนุเคราะห์ ให้ประชาราษฎร์ได้รับประโยชน์สุข ความสะดวกปลอดภัย ตลอดจนให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เดือดร้อนประสบทุกข์ และให้ความสนับสนุนแก่คนทำความดี

2. **ศีล** หมายถึง รักษาความสุจริต คือ ประพฤติดีงาม สำรวมกายและวาจี ประกอบการอย่างสุจริต ประพฤติตนให้เป็นแบบอย่าง และเป็นทีเคารพนับถือของประชาราษฎร์

3. **บริจาค** หมายถึง บำเพ็ญกิจด้วยเสียสละ คือ สามารถเสียสละความสุขสำราญ เป็นต้น ตลอดจนเสียสละชีวิตของตนได้ เพื่อประโยชน์สุขของประชาชนและความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง

4. **อาชวะ** หมายถึง ปฏิบัติภาระโดยซื่อตรง คือ ซื่อตรง ไร้มารยา ปฏิบัติภารกิจโดยสุจริต มีความจริงใจ ไม่หลอกลวงประชาชน

5. **มัทวะ** หมายถึง ทรงความอ่อนโยนเข้าถึงคน คือ มีอัธยาศัย ไม่เย่อหยิ่งหยาบคายกระด้างถือองศ์ มีความงามสง่าเกิดแต่ท่วงทีทักทายสุภาพนุ่มนวล ละมุนละไม ควรได้รับความรักภักดี

6. **ตปะ** หมายถึง พ้นจากการมัวเมาโดยเผากิเลส คือ ตัดกิเลสตัณหา มิให้เข้ามาครอบงำจิตใจ ระวังยับยั้งข่มใจได้ ไม่หลงใหลหมกมุ่นในความสุขสำราญและมันแต่จะบำเพ็ญเพียรทำกิจในหน้าที่ให้บริบูรณ์

7. **อักโรธะ** หมายถึง ไม่โกรธ คือ ไม่เกรี้ยวกราด ไม่วินิจฉัยความ และกระทำการด้วยอำนาจความโกรธ มีเมตตาประจักษ์ใจไว้ระงับความเคืองขุ่น วินิจฉัยความและกระทำการด้วยจิตอันสุขุมรอบเรียงตามธรรม

8. **อวิหิงสา** หมายถึง ไม่เบียดเบียน คือ ไม่หลงอำนาจ ไม่บีบบังคับกดขี่ มีความกรุณา ไม่หาเหตุเบียดเบียนลงโทษอาชญาแก่ประชาราษฎร์ผู้ใดด้วยอาศัยความอาฆาตเกลียดชัง

9. **ขันติ** หมายถึง ความอดทน คือ อดทนต่องานที่ตรากตรำ อดทนต่อความเหนื่อยยาก อดทนต่อการบำเพ็ญกรณียกิจโดยชอบธรรม

10. **อวิโรธนะ** หมายถึง ความไม่คลาดธรรม คือ การประพฤติอยู่ในธรรมอันถือประโยชน์สุขความดีงามของรัฐและราษฎรเป็นที่ตั้ง สิ่งใดที่ประชาราษฎร์ปรารถนาโดยชอบธรรมก็ไม่ขัดขวาง การใดที่จะเป็นไปโดยชอบธรรม เพื่อประโยชน์สุขของประชาราษฎร์ ก็ไม่ขัดขวาง วางองค์เป็นหลักหนักแน่นในธรรม คงที่ไม่มีความเอนเอียงหวั่นไหว เพราะถ้อยคำดีร้าย ลามสักการะหรืออาฆาตที่ปรารถนาและไม่ปรารถนาใด ๆ มี

ความเที่ยงธรรม และมีนิติธรรม คือ มีระเบียบแบบแผน มีหลักในการปกครอง ตลอดจนประพฤติตนอยู่ใน
ขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม

ทศพิธราชธรรม หรือราชธรรม 10 ประการนี้ ทางพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นหัวใจในการปกครอง
องค์พระมหากษัตริย์ หรือผู้ปกครองบ้านเมือง ได้ทรงเคารพและยึดเป็นแนวทางในการบริหารประเทศ
ตลอดมา บุคคลใดก็ตาม หากประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรม 10 ประการนี้ ย่อมได้รับการยกย่องเชิดชูว่าเป็น
ผู้ปกครองโดยธรรม และจะเป็นที่เคารพสักการะของประชาชนและประชาชนจะถวายความจงรักภักดี
เป็นอย่างยิ่งและส่งผลให้สังคมนั้นสงบสุขในที่สุด

หลักจักรวรรดิวัตร

จักรวรรดิวัตร หมายถึง วัตรปฏิบัติของพระเจ้า
จักรพรรดิ พระจริยวัตรที่พระเจ้าจักรพรรดิพึงทรงบำเพ็ญ
สม่ำเสมอ ธรรมเนียมการทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจ
ของพระเจ้าจักรพรรดิ หรือหน้าที่ของนักปกครองผู้
ยิ่งใหญ่

1. ธรรมาธิปไตย หมายถึง การยึดหลักธรรมเป็น
ใหญ่ในการปกครอง พระราชาจะต้องจัดการบำรุงรักษา
ป้องกัน และคุ้มครองอันชอบธรรมและเป็นธรรม ต่อ
บุคคลภายใต้การปกครองดังนี้

1.1 บำรุงพระญาติวงศ์ ด้วยการบำรุงเลี้ยงดู อบรมสั่งสอน เป็นต้น ให้อยู่โดยเรียบร้อยสงบ
สุขและมีความเคารพนับถือกัน

1.2 บำรุงกองทัพ

1.3 บำรุงเจ้าเมือง หรือสงเคราะห์ชนชั้นปกครองและนักบริหารชั้นผู้ใหญ่ทั้งหลาย ข้าราชการ
ฝ่ายปกครอง

1.4 บำรุงข้าราชการบริพาร และข้าราชการฝ่ายพลเรือน

1.5 บำรุงนักวิชาการ แพทย์ พ่อดำ และเกษตรกร ด้วยการช่วยจัดหาทุนและอุปกรณ์ เป็นต้น

1.6 บำรุงราษฎรทั้งปวงทุกท้องถิ่น ไม่ทอดทิ้ง

1.7 บำรุงแก่พระภิกษุสงฆ์ นักบวชผู้ทรงศีลทรงคุณธรรม

1.8 บำรุงสัตว์อันควรสงวนทั้งหลาย

2. มา อธรรมการ หมายถึง ห้ามมิให้มีความไม่ชอบธรรมเกิดขึ้นในพระราชอาณาจักร คือ จัดการ
ป้องกัน แก้ไข มิให้มีการกระทำความผิดความชั่วร้าย ความเดือดร้อนเกิดขึ้นในบ้านเมือง

3. ธนานุประทาน หมายถึง แบ่งปันทรัพย์สินเฉลี่ยให้แก่คนยากจน มิให้ขัดสนยากไร้ในแผ่นดิน

4. **สมณพราหมณปริพาชก** หมายถึง มีการปรึกษา สอบถามปัญหา กับสมณพราหมณ์ ผู้ประพฤติดี ปฏิบัติชอบ ผู้ไม่ประมาทหมัวเมา เพื่อให้ทราบถึงการปฏิบัติตามหลักธรรมที่ถูกต้องดีงาม แล้วประพฤติปฏิบัติให้เป็นไปโดยถูกต้อง รวมทั้งบำรุงส่งเสริมให้นักปราชญ์นักวิชาการผู้ทรงคุณธรรมเข้าด้วย

ราชสังคหวัตถุ 4

ราชสังคหวัตถุ หมายถึง หลักการส่งเสริมประชาชนของพระราชา หรือนักปกครองบ้านเมือง ประกอบด้วย

1. **สัสสมะระ** หมายถึง ความฉลาดในการบำรุงพืชพันธุ์ธัญญาหาร ส่งเสริมการเกษตร
2. **บุริสเมระ** หมายถึง ความฉลาดในการบำรุงข้าราชการ รู้จักส่งเสริมคนดีมีความสามารถ
3. **สัมมาปาสะ** หมายถึง ความรู้จักผูกประสานรวมใจประชาชนด้วยการส่งเสริมอาชีพ
4. **วาจาเปยะ** หรือ วาจาเปยยะ หมายถึง ความมีวาจาอันดูดีมีน้ำใจ คือ รู้จักพูด รู้จักปราศรัย

ไพเราะ สุภาพนุ่มนวล ประกอบด้วยเหตุผล มีประโยชน์ เป็นคำพูดที่ก่อให้เกิดความสามัคคี ทำให้เกิดความเข้าใจอันดี และความนิยมเชื่อถือ

นอกจากนั้น ยังมีชาวพุทธตัวอย่างที่เป็นนักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาที่มีผลงานเกี่ยวกับการเมืองและสันติภาพ ตลอดจนด้านอื่น ๆ เป็นจำนวน ได้แก่ พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ และพระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) ในส่วนที่เป็นฆราวาสได้แก่ สมเด็จพระนารายณ์มหาราช ทรงใช้ธรรมะนำการเมืองไทยสมัยนั้นให้พ้นจากการล่าอาณานิคมของประเทศในแถบตะวันตกได้อย่างสง่างามจึงทรงรักษาไว้ทั้งชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ส่วน ดร.เอ็มเบคการ์ ก็ใช้ธรรมะนำการเมืองของอินเดียสมัยต่อผู้เอกราชจากอังกฤษ เป็นผู้นำของรัฐสภาพู่อำนาจรัฐธรรมนูญของอินเดีย เป็นที่ศรัทธาของชาวอินเดียทั่วไป จนกลับใจหันมานับถือพระพุทธศาสนาตามอย่างท่านรวมเป็นจำนวนหลายล้านคน

ส่วนอีกท่านหนึ่ง ที่แสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพของคำสอนของพระพุทธเจ้าในการต่อสู้ทางการเมืองตามแนวพระพุทธศาสนา คือ มหาตมะ คานธี ท่านได้นำเอาหลักธรรมของพระพุทธเจ้ามาประยุกต์เป็นอหิงสาธรรม ในฐานะที่เป็นอาวุธที่มีประสิทธิภาพ ในความพยายามต่อสู้ทางการเมือง ท่านได้แสดงแก่ชาวโลกถึงอหิงสา (ความไม่เบียดเบียน) และความอดทนสามารถใช้ต่อสู้กับความไม่ยุติธรรม และการยึดครองทุกชนิดในโลกที่แวดล้อมไว้ด้วยแนวคิดที่หลากหลายและความเป็นอยู่ที่แตกต่างกันทั้งทางภาษาและศาสนา

พระเทพโฆภณได้บรรยายถึงการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อสันติภาพของโลก ความตอนหนึ่งว่า “หากชาวพุทธทั้งปวงปฏิบัติตามคำสอนที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้แล้ว ก็จะมีการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ มิใช่เฉพาะต่อมวลมนุษยชนเท่านั้น แต่จะคลุมไปถึงสรรพสัตว์อื่น ๆ และจำมีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมด้วย”

กล่าวโดยสรุป พระพุทธศาสนาเป็นรากฐานสำคัญต่อการเมืองการปกครองที่จะให้มวลมนุษยชนอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขได้ โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นหลักการ ความคิด และเป็นแนวทางใน

การประพฤติปฏิบัติทั้งผู้ปกครองรัฐและประชาชนในรัฐ รวมทั้งการเผยแพร่พระพุทธศาสนาไปทั่วโลก เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างสรรค์สันติภาพให้เกิดขึ้นแก่โลกได้อย่างแท้จริงการเมืองตามมุมมองของพระพุทธศาสนา : สันติภาพที่เป็นไปได้

การเมืองคืออะไร ? พระพุทธศาสนามองการเมืองอย่างไร ? และการเมืองเชื่อมโยงไปถึงสันติภาพได้อย่างไร ?

เป็นประเด็นที่เราจะหยิบยกขึ้นมาพูดคุยกันวันนี้

การเมืองคืออะไร ?

คำถามนี้มีหลายคำตอบตามมุมมอง ถ้าอยากได้คำตอบแบบสำเร็จรูป วิธีการง่าย ๆ คือการอ้างแนวคิดของบรรดานักปรัชญาการเมือง หรือนักรัฐศาสตร์ที่เป็นที่รู้จัก หรือยอมรับ จากนั้นก็นำแนวคิดนั้นมาขยายต่อเพื่อให้เป็นภาพชัดเจนขึ้น

ขออนุญาตนำมากล่าวพอเป็นตัวอย่างสักเล็กน้อย

Pennock and Smith : ทุกสิ่งทุกอย่างที่เกี่ยวกับอำนาจ สถาบันและองค์กรในสังคมที่ได้รับการยอมรับว่ามีอำนาจเด็ดขาดครอบคลุมสังคมนั้น ในการสถาปนาและทำนุบำรุงรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม มีอำนาจในการทำให้จุดประสงค์ร่วมกันของสมาชิกในสังคมได้บังเกิดผลขึ้นมา และมีอำนาจ ในการประนีประนอมความคิดเห็นที่แตกต่างกันของคนในสังคม

David Easton : การเมืองเป็นการใช้อำนาจหน้าที่ในการจัดสรรแจกแจงสิ่งที่มีคุณค่าต่างๆ ให้แก่สังคมอย่างชอบธรรม

Harold D. Lasswell : การเมือง คือ การได้มาซึ่งอำนาจ เพื่อที่จะตัดสินว่าใครจะได้อะไร เมื่อใดและอย่างไร

ชัยอนันต์ สมุทวณิช : การเมืองเป็นเรื่องของการแข่งขันกันเพื่อกำหนดหลักเกณฑ์ในการแบ่งปันคุณค่าที่ให้ประโยชน์แก่ฝ่ายตนมากที่สุดเท่าที่จะเป็นได้

บทนิยามทั้งหมดนี้ ทำให้เรามองเห็นแนวคิดของนักรัฐศาสตร์ที่มองการเมืองในมุมมองกว้างบ้าง แคบบ้าง

โดยเฉพาะมุมมองสุดท้าย

เป็นมุมมองที่สะท้อนให้เห็นธรรมชาติของการเมือง และนักการเมือง ที่อ่านแล้วค่อนข้างจะรู้สึกขยะแขยง

ที่น่าขยะแขยงก็เพราะว่า มองการเมืองเป็นเรื่องของการแข่งขันเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการจัดการผลประโยชน์เพื่อตัวและพวกพ้อง

การเมืองในลักษณะเช่นนี้ นอกจากจะไม่ก่อให้เกิดสันติภาพแล้ว ยังจะกลายเป็นชนวนนำไปสู่สงครามได้ด้วย

การเมืองในลักษณะเช่นนี้ จึงไม่ใช่การเมืองในมุมมองของพระพุทธศาสนา

แล้วการเมืองในมุมมองของพระพุทธศาสนาเป็นอย่างไร ?

ไม่มีบทนิยามสำเร็จรูปเหมือนอย่างที่ได้ยกตัวอย่างมากล่าวข้างต้น เหตุนั้นจึงต้องเข้าไปพิจารณา รายละเอียด หรือสาระที่เกี่ยวข้องที่พอจะสรุปเป็นบทนิยามได้

ณ เวลานี้ นึกถึงแต่เพียงอัครคัมภีร์สูตร ซึ่งเป็นพระสูตรที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์ที่หมื่นกาย ปาฏิหาริย์ พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๑

ถือเป็นพระสูตรเดียวที่พรรณนาถึงการอุบัติขึ้นของสังคมมนุษย์ พัฒนาการทางสังคม และรูปแบบ การปกครองในยุคแรกเริ่ม

จึงขอใช้พระสูตรนี้เป็นหลักเพื่อนำไปสู่การศึกษาและวิเคราะห์ต่อไป

ขอตัดตอนเอาหลังจากที่เมื่อมีมนุษย์อุบัติขึ้นมา และเริ่มมีจำนวนมากพอสมควรแล้ว ก็เกิดปัญหา ในเรื่องของการจัดสรรผลประโยชน์ซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานสำหรับการดำรงชีวิต เริ่มตั้งแต่มีการแย่งข้าวสาลีที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ จากนั้นก็มีการโต้เถียง ทะเลาะ และอื่น ๆ ตามมา

เมื่อการณเป็นเช่นนี้ ก็ทำให้คนเริ่มคิดหาวิธีการแก้ปัญหา ซึ่งวิธีแรกที่คิดได้ก็คือ ต้องหา “ตัวแทน” หรือ “คนกลาง” มาทำหน้าที่ในการจัดสรร หรือแบ่งปันผลประโยชน์ โดยการมอบอำนาจให้มีสิทธิ์ว่ากล่าว ตักเตือน ลงโทษ เนรเทศตามสมควรแก่ความผิด ขณะเดียวกัน เพื่อให้ผู้แทน หรือคนกลางนี้ได้ทำหน้าที่ โดยไม่บกพร่อง ก็พร้อมใจกันมอบ “สินน้ำใจ” เป็นค่าตอบแทน

ข้อความในพระสูตรปรากฏดังนี้

“สัตว์ทั้งหลายจึงประชุมปรึกษากันว่า ท่านผู้เจริญ บาปกรรมปรากฏในหมู่สัตว์แล้ว คือ การ ถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้ จักปรากฏ การครหาจักปรากฏ การพูดเท็จจักปรากฏ การถือเอา ทัศนาวุธจักปรากฏ ทางที่ดี พวกเราควรสมมติสัตว์ผู้หนึ่ง ซึ่งจะเป็นผู้กล่าวติเตียนผู้ที่ควรติเตียน ชับไล่ผู้ที่ ควรขับไล่ พวกเราควรแบ่งปันข้าวสาลีให้แก่ผู้นั้น”

“วาสุเดวะและภารทวาชะ เพราะเหตุที่สัตว์นั้นอันมหาชนสมมติ ฉะนั้นคำแรกว่า มหาสมมติ มหา สมมติ จึงเกิดขึ้น เพราะเหตุที่สัตว์นั้นเป็นใหญ่แห่งนาทั้งหลาย ฉะนั้นคำว่า กษัตริย์ กษัตริย์ จึงเกิดขึ้น เพราะเหตุที่สัตว์นั้นให้ชนเหล่าอื่นยินดีโดยชอบธรรม ฉะนั้น คำที่ ๓ ว่า ราชา ราชา จึงเกิดขึ้น ด้วยเหตุ ดังกล่าวมานี้จึงมีแควดวง”

วิเคราะห์จากพระสูตรนี้จะได้อธิบายว่า

การเมืองเป็นเรื่องของการจัดสรรผลประโยชน์สาธารณะ และ ภายใต้บทนิยามดังกล่าวนี้ จะมีประเด็นหลักที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการเมืองการปกครองที่สำคัญ ๓ เรื่อง ได้แก่

๑. ผู้ทำหน้าที่จัดสรร ได้แก่ผู้ปกครอง
๒. ผู้ได้รับการจัดสรร ได้แก่ประชาชน และ
๓. กติกาในการจัดสรร ได้แก่ระบอบการปกครอง ซึ่งรวมไปถึงกฎหมาย ระเบียบ กติกา รวมถึง กติกาที่เรียกชื่ออย่างอื่น ซึ่งเป็นที่ตกลงร่วมกัน

อนึ่ง ถ้าสังเกตให้ดี จะเห็นว่า หัวใจของการจัดสรรผลประโยชน์สาธารณะตามนัยที่ปรากฏที่ปรากฏในพระสูตรนี้ก็คือ “ให้ชนเหล่าอื่นยินดีโดยชอบธรรม”

ผู้เขียนถือว่า คำนี้เป็นหัวใจของการเมืองการปกครองตามแนวทางของพระพุทธศาสนา

คือ ทุกอย่างต้อง “ยุติธรรม” และจะยุติธรรมได้ก็ต้อง “โดยชอบธรรม”

คำว่า “ทุกอย่าง” ถ้าจะพิจารณาจากประเด็นที่เกี่ยวข้องหลักทั้ง ๓ ประการดังกล่าวข้างต้นก็จะได้บทสรุปเป็นข้อ ๆ อย่างนี้

๑. กระบวนการในการเลือก หรือคัดสรร เพื่อให้ได้มาซึ่ง “ตัวแทน” จะต้องได้มาโดยชอบธรรม มีความเป็นธรรม
๒. “ตัวแทน” ที่ได้รับการเลือกมาเองก็ต้องมีจิตวิญญาณในอันที่จะดำรงรักษาไว้ซึ่งความยุติธรรม ทั้งในตัวเอง และในการจัดสรรผลประโยชน์สาธารณะ
๓. ตัวประชาชนก็ต้องช่วยกันธำรงรักษาความยุติธรรม มีความยุติธรรมอยู่ในหัวใจ ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว ไม่ใช่ประเภทถ้าตนได้ก็ยุติธรรม ถ้าตนไม่ได้ก็ไม่ยุติธรรม
๔. ประการสุดท้าย ตัวกติกาที่ใช้ ไม่ว่าจะเป็นกติกาในการเลือกสรรผู้ที่เข้ามาเป็น “ตัวแทน” หรือตัวกติกาที่ใช้สำหรับการ “จัดสรร” ผลประโยชน์ ก็ต้องมีความเป็นธรรม ยุติธรรม หรือโดยชอบธรรม

เพื่อให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ดังกล่าว หลักคำสอนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเมืองการปกครองในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาจึงเน้นไปที่คุณธรรม เพราะเป็นสิ่งเดียวเท่านั้นที่จะทำให้การจัดสรรผลประโยชน์เป็นที่ยอมรับ

ปัญหาการเมืองการปกครองของประเทศ หรือรวมทั้งของโลก ณ เวลานี้มันยังเร่า ๆ ร้อน ๆ เกิดความขัดแย้งกันไปทั่วทุกแห่งหน จึงต้องกลับมาตรวจสอบดูความเป็นธรรมว่ามีมากน้อยเพียงใด

เพราะความเป็นธรรม เป็น “กุญแจ” เพียงดอกเดียวเท่านั้นที่จะไขไปสู่สันติภาพ หากไม่มีความเป็นธรรมเสียแล้ว ต่อให้อยู่กันใครอบครัวไม่กี่คน ก็สามารถทะเลาะ และห้าหน้ากันได้ไม่เลือกพี่เลือกน้อง

ประสาอะไรกับคนอื่นที่ไม่ใช่พี่ ไม่ใช่น้อง ไม่ใช่ญาติ

ดังนั้น

ถ้าอยากเห็นสันติภาพ

ก็จงถามถึง “ความเป็นธรรม” ในหัวใจของท่าน